

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสถานที่และพื้นที่สำหรับจัดแสดงผลงานศิลปะจัดวาง:
กรณีศึกษาผลงานของ 10 ศิลปินไทย ช่วงพุทธทศวรรษ 2530-2560
Analysis of the relationship between places and spaces for displaying
installation art: A case study of the works of 10 Thai artists from the
Buddhist decade 1987-2017

พรวิภา สุริยากานต์^{1*}, สุชาติ เถาทอง² และสุริยะ ฉายะเจริญ³

Pornwipa suriyakarn¹, Suchat Thaothong² and Suriya Chayacharoen³

สาขาการจัดการศิลปกรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Faculty of Fine and Applied Arts (Fine and Applied Arts Management), Bangkokthonburi University

*ผู้รับผิดชอบหลัก e-mail: Tangchare@gmail.com

Received: October 26, 2023; Revised: December 18, 2023; Accepted: December 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสถานที่และพื้นที่สำหรับผลงานศิลปะจัดวางในกรณีศึกษา 10 ศิลปินไทย ช่วงพุทธทศวรรษ 2530-2560

ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ พบว่า ศิลปะจัดวางเกิดจากการประกอบสร้างของวัตถุต่าง ๆ ในสถานที่และพื้นที่เฉพาะเพื่อเปลี่ยนบริบทของสถานที่และพื้นที่ทั้งรูปลักษณ์และความหมายให้กลายสภาพเป็นสภาวะจำลองของโลกตามความคิดของศิลปินที่นำเสนอประสบการณ์สุนทรีย์ใหม่ ซึ่งจากการวิเคราะห์กรณีศึกษา 10 ศิลปินไทย จึงได้ข้อค้นพบว่า ลักษณะของสถานที่และพื้นที่ต้องมีรูปแบบสอดคล้องกันกับการติดตั้งผลงานศิลปะจัดวางที่กำกับด้วยแนวความคิดของศิลปิน ซึ่งคุณลักษณะเด่นของผลงานศิลปะจัดวางคือการสร้างความหมายที่สัมพันธ์กันระหว่างวัตถุจัดแสดง รูปลักษณ์และความหมายของสถานที่ และบริบทของขอบเขตพื้นที่ โดยผลงานศิลปะจัดวางสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ชมเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับพื้นที่ของผลงานศิลปะได้อีกด้วย

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์; สถานที่; พื้นที่; ศิลปะจัดวาง; ศิลปินไทย

ABSTRACT

The purpose of this article is to analyze the relationship of place and space for Installation Art in a case study of 10 Thai artists from the Buddhist decade 1987-2017.

The results of the analysis found that Installation Art comes from the construction of various objects. In a specific place and space to change the context of the place and

space, both appearance and meaning, into a simulation of the world according to the artist's idea, presenting a new aesthetic experience. From the analysis of case studies of 10 Thai artists, it was discovered that Characteristics of the location and space must be consistent with the installation of Installation Art that is directed by the artist's ideas. The outstanding feature of Installation Art is to create a meaningful relationship between the displayed objects, their appearance and the meaning of the place, and the context of the area boundaries. By Installation Art, it can provide opportunities for viewers to interact with the area of the artwork as well.

Keyword: Relationships; Places; Spaces; Installation Art; Thai Artists

บทนำ

“Installation Art” หรือศิลปะจัดวาง เป็นการนำเสนอผลงานศิลปะที่ใช้การติดตั้งและจัดวางผลงานให้เกิดเป็นสภาพแวดล้อมใหม่ ศิลปะแนวจัดวางเริ่มแพร่หลายและเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางนับตั้งแต่ช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1960s ถึง 1970s ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสุนทรียศาสตร์การสร้างสรรค์ของมาร์แซล ดูชอมป์ (Marcel Duchamp) ระยะเวลาต่อมา แนวทางของศิลปะแนวจัดวางแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของมนต์ศกงานศิลปะในคริสต์ทศวรรษที่ 1960s อีกทั้งแนวทางของศิลปะของกลุ่มศิลปินญี่ปุ่น “กูไท” (Gutai) ถือได้ว่ามีส่วนสำคัญส่งอิทธิพลให้กับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะแนวจัดวางของศิลปินในยุคต่อมา เช่น อัลลัน คาร์ปรัว (Allan Kaprow) และ โวลฟ์ วอสเทล (Wolf Vostel) (สรรเสริญ สันติธัญวงศ์, 2560, หน้า 235) ส่วนบริบทของวงการศิลปะร่วมสมัยของไทยนั้น สุธี คุณาวิชยานนท์ (2563) ชี้ว่าเมื่อ พ.ศ.2518 กมล ทัศนาญชลี สร้างสรรค์ผลงานชุด “Painting in Mojave Desert” ที่ นิยามว่า “งานความคิดรวบยอด” (Conceptual Art)

สำหรับเมืองไทย ถือได้ว่าผลงานชิ้นนี้เป็นการบุกเบิกศิลปะสิ่งแวดล้อม(Environmental Art) หรือ เอิร์ธ อาร์ต (Earth Aer) ซึ่งต่อมาผลงานในลักษณะดังกล่าวในประเทศไทยและนานาชาติ มักจะถูกเรียกรวมๆในชื่อของ อินสตอลเลชัน อาร์ต (installation art) หรือในชื่อภาษาไทยว่า “ศิลปะจัดวาง” โดยต่อมา ศิลปะจัดวางได้เป็นที่นิยมในกลุ่มศิลปินไทยเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่พุทธทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา

วัตถุประสงค์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสถานที่และพื้นที่สำหรับผลงานศิลปะจัดวางในกรณีศึกษา 10 ศิลปินไทยช่วงพุทธทศวรรษ 2530-2560

การดำเนินการวิจัย

บทความนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาและนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจากการทบทวนวรรณกรรมที่เป็นเอกสาร บทความ หนังสือ และข้อมูลจากสื่อออนไลน์ โดยมี

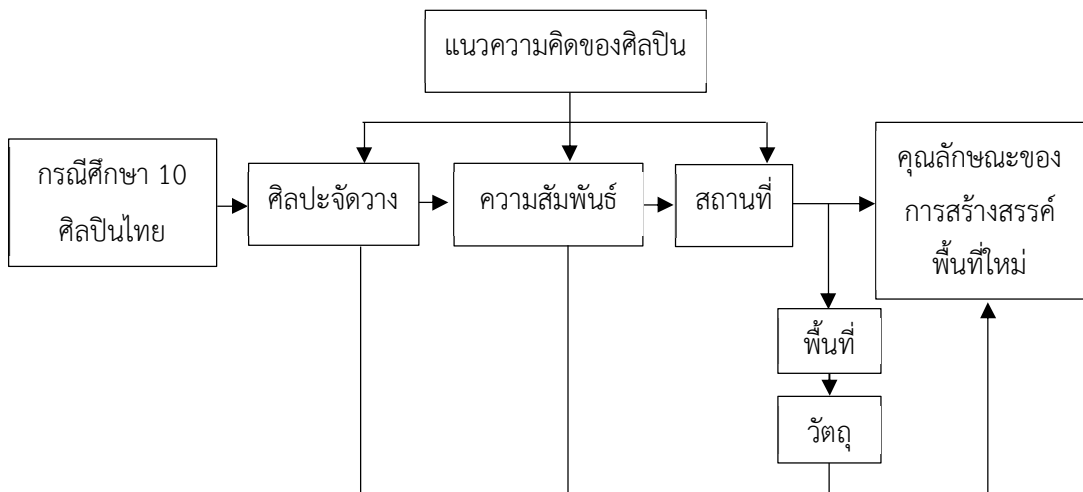
ขอบขอบเขตในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสถานที่และพื้นที่สำหรับผลงานศิลปะจัดวางของศิลปินไทยเท่านั้น และผลงานศิลปะจัดวางที่นำมาเป็นกรณีศึกษา จำนวน 10 คน ที่จัดแสดงผลงานในช่วงพุทธทศวรรษ 2530-2560 ที่มีความโดดเด่นในการสร้างสรรค์และนำเสนอผลงานทัศนศิลป์ในรูปแบบศิลปะจัดวางเท่านั้น โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลเอกสาร เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดำรง เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. การรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประเด็นสถานที่และพื้นที่สำหรับงานศิลปะจัดวางกรณีศึกษา 10 ศิลปินไทย ช่วงพุทธทศวรรษ 2530-2560
3. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียบเรียงเนื้อหาและสรุปประเด็นย่อยให้เกิดเป็นชุดความรู้เชิงวิเคราะห์

4. การสังเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์สู่ข้อค้นพบในด้านความสัมพันธ์ของสถานที่และพื้นที่สำหรับผลงานศิลปะจัดวางในกรณีศึกษา 10 ศิลปินไทย ช่วงพุทธทศวรรษ 2530-2560

กรอบแนวคิดในงานวิจัย

กรอบแนวคิดจากการวิจัยเป็นการนำกรณีศึกษาศิลปินไทย 10 ท่านที่ทำงานศิลปะจัดวางโดยมีการวิเคราะห์ในด้านของแนวความคิดของศิลปินที่มีความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะจัดวางกับในเรื่องของสถานที่และพื้นที่โดยที่ผลงานศิลปะเป็นเสมือนวัตถุในการจัดแสดงเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์คุณลักษณะของการสร้างสรรค์พื้นที่ใหม่ในบริบทศิลปะร่วมสมัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในงานวิจัย

ผลการวิจัย

จากการทบทวนประเด็นข้อมูลในด้านศิลปะจัดวาง พบว่า การอธิบายของสมพร รอดบุญ มักได้รับการอ้างอิงเสมอในประเด็นเรื่องศิลปะจัดวาง สมพรใช้คำว่า ศิลปะในรูปแบบอินสตอลเลชั่น (Installation Art) ว่าเป็นงานศิลปะที่โดดเด่นด้วยการสร้างในพื้นที่เฉพาะเจาะจง (Site-Specific Installation) ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวจะแปรสภาพให้เป็นส่วนหนึ่งของงานศิลปะที่มีความหมายต่างจากหน้าที่เดิม ศิลปินที่ทำงานในแนวนี้อาจจะไม่ได้คำนึงถึงความสวยงามแค่เพียงชิ้นงานเท่านั้น แต่พิจารณาไปถึงความเหมาะสมของพื้นที่โดยใช้เทคนิควิธีการวัสดุที่หลากหลายในการประกอบสร้างขึ้นมาเป็นผลงานโดยศิลปะที่จะสามารถสร้างสรรค์ขึ้นในพื้นที่ที่หลากหลาย เช่น บนพื้น ผนัง เพดาน หรือพื้นที่ภายในและภายนอกอาคารก็ได้ ซึ่งบริบทของสถานที่และพื้นที่จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของผลงานที่ทำให้ผู้ชมเข้าไปมีส่วนร่วมไม่มากนักน้อย ฉะนั้น ศิลปะจัดวางจะสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพและขนาดของพื้นที่อันสัมพันธ์สอดคล้องกับความคิดของศิลปิน ขณะเดียวกันศิลปินสามารถนำเสนอรูปแบบได้อย่างอิสระ เช่น ภาพพิมพ์จัดวาง (Print Installation), จิตรกรรมจัดวาง (Painting Installation) ประติมากรรมจัดวาง (Sculpture Installation) วิดีโอจัดวาง (Video Installation) หรือแนวทางที่หลากหลาย (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551)

ขณะที่ โรเบิร์ต แอทกินส์ (Robert Atkins) (2013) นิยามคำว่า “Installation Art” คือ ศิลปะในพื้นที่เฉพาะ (a site-specific artwork) เช่นเดียวกับสมพร รอดบุญ ซึ่งแอทกินส์ อธิบายว่า การสร้างสรรค์ที่เฉพาะสำหรับพื้นที่เฉพาะในหอศิลป์หรือภายนอกที่อาศัยพื้นที่ในการกระจายวัตถุไปอยู่ ณ จุดต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับความคิดของศิลปินอันเป็นการนำเสนอสภาพแวดล้อมใหม่เพื่อให้ประสบการณ์จริงกับผู้ชมผลงานที่อาจเป็นส่วนหนึ่งของผลงานศิลปะนั้น ๆ ด้วย สอดคล้องกับที่ชูลูด นิ่มเสมอ (2558, 106) อธิบายว่าศิลปะแนวจัดวางเป็นการสื่อสารกันระหว่างศิลปินกับผู้ชมด้วยวัสดุ วิธีการ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการย้ายจากความรู้เชิงวัตถุวิสัยมาสู่ประสบการณ์ส่วนบุคคล เช่นเดียวกับที่สุริยะ ฉายะเจริญ (2561) สรุปไว้ว่า ศิลปะจัดวางเกิดจากการประกอบสร้างของสิ่งต่างๆ ในพื้นที่เฉพาะ โดยบริบทของพื้นที่และสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพและมโนภาพทั้งหมดกลายสภาพเป็นสภาวะจำลองของโลกเหนือจริงที่นำเสนอประสบการณ์เชิงสุนทรีย์แนวใหม่ โดยผู้ชมอาจมีปฏิสัมพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่งกับผลงานประหนึ่งกลายสภาพผู้ชมเองเป็นส่วนหนึ่งในผลงานศิลปะนั้น

ซึ่งจากผลงานของศิลปินไทยที่นำเสนอผลงานแนวศิลปะจัดวางในช่วงพุทธศตวรรษ 2530-2560 ผู้วิจัยจึงได้เลือกในการวิเคราะห์เป็นกรณีศึกษาศิลปินจำนวน 10 คน ดังนี้

1. มณเฑียร บุญมา ซึ่งถือได้ว่าเป็นศิลปินที่บุกเบิกงานศิลปะไทยร่วมสมัยที่โดดเด่นที่สุดคนหนึ่งเช่นเดียวกัน

2. จักรพันธ์ วิลาสินีกุล ประติมากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการจัดการพื้นที่กับผลงานประติมากรรม

3. ภัฏฐา เจริญศุภกุล ศิลปินด้านภาพพิมพ์และจิตรกรรมที่สร้างสรรค์ผลงานที่หลากหลาย

4. สุธี คุณาวิชยานนท์ ศิลปินด้านศิลปะจัดวาง ศิลปะเชิงแนวคิด และนักวิชาการศิลปะร่วมสมัย

5. ธนะ เลาทักษกุล ประติมากรและศิลปินด้านศิลปะจัดวาง

6. คามิน เลิศชัยประเสริฐ ศิลปินหัวก้าวหน้าที่สร้างสรรค์ผลงานที่หลากหลาย

7. อารยา ราษฎร์จำเริญสุข ศิลปินหัวก้าวหน้าทั้งด้านภาพพิมพ์ ศิลปะวิดีโอ และศิลปะจัดวาง

8. สาครินทร์ เครืออ่อน ศิลปินแนวศิลปะจัดวางที่ได้รับการยอมรับในการเข้าร่วมโครงการศิลปะนานาชาติ

9. อริญชัย รุ่งแจ้ง ศิลปินแนวศิลปะจัดวางที่ได้รับการยอมรับในการเข้าร่วมโครงการศิลปะนานาชาติ

10. ปานพรรณ ยอดมณี ศิลปินหญิงรุ่นใหม่ที่สร้างสรรค์งานศิลปะแนวจัดวางที่ได้รับการเชิญไปร่วมโครงการศิลปะนานาชาติอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสถานที่และพื้นที่สำหรับจัดแสดงผลงานศิลปะจัดวาง: กรณีศึกษาผลงานของ 10 ศิลปินไทย ช่วงพุทธศัวรรษ 2530-2560 สามารถนำมาสู่การอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. มณเฑียร บุญมา “เสียงแห่งดอกบัว” (2535) แสดงในหอศิลป์ ควีนส์ แลนด์ (Queensland Art Gallery) เมืองบริสเบน (Brisbane) ประเทศออสเตรเลีย มีคุณลักษณะของสถานที่จัดแสดงภายในอาคารหอศิลป์ คุณลักษณะของพื้นที่จัดแสดงแนวราบบนพื้นที่แนวราบและพื้นที่แนวตั้งบนผนัง ลักษณะเด่นของผลงานเป็นประติมากรรมรูประฆังดินเผาจำนวนมากร้อยขึ้นเรียงขึ้นเป็นกำแพงล้อมรอบกลีบดอกบัวสีทองที่ติดอยู่บนผนังด้านในคล้ายดอกไม้ศักดิ์สิทธิ์ ผลงานมีความสอดคล้องกับพื้นที่ที่มีความสงบนิ่ง เนื่องจากผลงานติดตั้งกับผนังภายในหอศิลป์ ปราศจากสิ่งรบกวนรอบนอก การติดตั้งบนผนังห้องจัดแสดงงาน เป็นผนังสีขาวสะอาด สร้างความสัมพันธ์ให้กับผลงานแสดงถึงความนิ่ง สงบ สื่อสารผ่านงานรูประฆังด้วยดินเผาแล้วเรียงระฆังดินเผาจำนวนมากหลายร้อยชิ้นขึ้นเป็นกำแพงล้อมรอบกลีบดอกบัวสีทองที่ติดอยู่บนผนังด้านในคล้ายดอกไม้ศักดิ์สิทธิ์ สอดคล้องกับเรื่องสมาธิและการตื่นรู้ทางปัญญาของมนุษย์จากจิตภาวนาตามหลักพระพุทธศาสนาที่ศิลปินต้องการนำเสนอ (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 มณฑิเยร บุญมา; เสียงแห่งดอกบัว (2535)
ที่มา: QUEENSLAND ART GALLERY, 2019.

2. จักรพันธ์ วิลาสินีกุล “นางฟ้าที่หายไป” (2541) แสดงในกรุงเทพมหานครเมืองฟ้าอมร 2541: มหกรรมศิลปกรรมแห่งเอเชีย เอเชียเกมส์ ครั้งที่ 13 (พ.ศ.2541-2542) มีคุณลักษณะของสถานที่ จัดแสดงภายนอกอาคารหอศิลป์ คุณลักษณะของพื้นที่จัดแสดงพื้นที่แนวตั้งบนผนัง

ด้านนอกของอาคารวัด ลักษณะเด่นของผลงานเป็นการพิมพ์ตัวอักษรข้อความบทกวีของสุนทรภู่ ลงบนผ้าคลุมสีชมพูบาง ๆ ครอบคลุมภาพเทวดาแบบไทย ซึ่งเป็นภาพเขียนลงรักโบราณ ซึ่งรูปแบบมีความสอดคล้องกับเนื้อหา พื้นที่ และสถานที่ ในด้านของประวัติศาสตร์ (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 จักรพันธ์ วิลาสินีกุล; นางฟ้าที่หายไป (2541)
ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร, และ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2541

3. ภัฏฐา เจริญศุภกุล “พิราบขาว” (2541) แสดงในกรุงเทพมหานครเมืองฟ้าอมร 2541: มหกรรมศิลปกรรมแห่งเอเชีย เอเชียเกมส์ ครั้งที่ 13 (พ.ศ.2541-2542) มีคุณลักษณะของสถานที่ จัดแสดงภายนอกอาคารหอศิลป์ คุณลักษณะของพื้นที่จัดแสดงพื้นที่ราบบนลาน เสาชิงช้าหน้าวัดสุทัศน์เทพวราราม ลักษณะเด่นของผลงานเป็นประติมากรรมนกพิราบสีขาวจัดวางกันที่ฐานชิงช้ายักษ์หน้าวัดสุทัศน์เทพวราราม

รูปแบบผลงานมีความสอดคล้องกับสถานที่ และพื้นที่จากงานประติมากรรมนกพิราบวางรายล้อมบริเวณลานเสาชิงช้า ซึ่งสอดคล้องกับความ เป็นจริงที่มีนกพิราบตัวจริงอาศัยอยู่ ณ บริเวณแห่งนี้ด้วย ศิลปินสร้างฝูงนกพิราบปูนขาวบน ลานพลาซ่าเพื่อแสดงการสื่อสารระหว่างกัน ผู้คนในสถานที่และเวลาต่างกัน ชวนให้นึกถึง นกพิราบ เหมือนเป็นสัญลักษณ์แห่งสันติภาพ (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 ภัฏฐา เจริญศุภกุล; พิราบขาว (2541)

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร, และ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2541

4. สุธี คุณาวิชยานนท์ “ห้องเรียน ประวัติศาสตร์ (ถนนราชดำเนิน)” (2543) แสดง ในศิลปกรรมกลางแจ้ง ประชาธิปไตยในแง่มุม เนื่องในโอกาสฉลอง 100 ปี นายปรีดี พนมยงค์ มีคุณลักษณะของสถานที่ จัดแสดงภายนอก

อาคารหอศิลป์ คุณลักษณะของพื้นที่จัดแสดง พื้นที่ราบบนฟุตบาทถนนราชดำเนินกลาง ลักษณะเด่นของผลงานเป็นการจัดวางโต๊ะ นักเรียนวางเรียงกันคล้ายกับห้องเรียนตรงหน้า อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย พื้นของโต๊ะแต่ละตัว

แกะสลักเป็นร่องคล้ายกับแม่พิมพ์แกะไม้ แสดงภาพและเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองของไทย ผู้ชมสามารถใช้สีไม้ระบายลง

บนกระดาษที่ทาบบนพื้นผิวโต๊ะ เพื่อจะได้ผลงานภาพพิมพ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นเองกลับบ้านเป็นของที่ระลึก (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 สุธี คุณาวิชยานนท์; ห้องเรียนประวัติศาสตร์ (ถนนราชดำเนิน) (2543)

ที่มา: มานิต ศรีวานิชภูมิ, สุธี คุณาวิชยานนท์, และอิง กาญจนวณิชย์, 2544

5. ธนะ เลหภัยกุล “มะเร็ง” (2546) แสดงในนิทรรศการมะเร็ง (2546) ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ มีคุณลักษณะของสถานที่จัดแสดงภายในอาคารหอศิลป์ คุณลักษณะของพื้นที่แนวราบบนพื้นและพื้นที่แนวตั้งบนผนัง ลักษณะเด่นของผลงานเป็นการแทนค่าความหมายของแต่ละสิ่ง ๆ ให้สัมพันธ์กับเรื่องของการอยู่ร่วมกับโรคมะเร็งด้วยการรักษาทางวิทยาศาสตร์และด้วยธรรมชาติ เช่น เมล็ดข้าวสารจำนวนนับไม่ถ้วนแทนค่าเซลล์ใน

ร่างกายของมนุษย์ กระดองปูแทนเซลล์มะเร็ง ตะเกียงมีรูปทรงคล้ายร่างกายมนุษย์ แสดงตะเกียงหมายถึงชีวิต เมื่อแสงดับ ก็เหมือนชีวิตดับ ซึ่งสถานการณ์ในการจัดแสดงผลงานสัมพันธ์กับพื้นที่ว่างที่เป็นเสมือนสภาวะของธรรมชาติ ชีวิต และความตาย เพราะหลังเปิดนิทรรศการ วัตถุต่าง ๆ ก็จะถูกผู้เข้าชมเก็บกลับออกไปจากหอศิลป์ จนหลงเหลือไว้แต่ห้องจัดแสดงที่ว่างเปล่า (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 ณะ เลาทักกุล; ศิลปะจัดวางชุด “มะเร็ง” (2546)

ที่มา: ณะ เลาทักกุล, 2546

6. คามิน เลิศชัยประเสริฐ “นั่ง (เงิน)” (2547-2549) แสดงในหอศิลป์ตากูในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.2550 มีคุณลักษณะของสถานที่ จัดแสดงภายในอาคารหอศิลป์ คุณลักษณะของ พื้นที่แนวราบบนพื้นและพื้นที่แนวตั้งบนผนัง ลักษณะเด่นของผลงานเป็นการนำหนังสือพิมพ์ เหลือใช้ นำมาเย็บสลวยเพื่อปั้นเป็น ประติมากรรมกระดาษ (papier mâché) ที่สื่อ ถึงเนื้อหาของชาวนั้น ๆ รูปแบบผลงานมีความ สอดคล้องกับพื้นที่ที่ว่างเปล่า ศิลปินนำผลงาน เข้าไปจัดวางเพื่อให้เกิดความพื้นที่ที่มีความ หมายใหม่ โดยการสร้างความหมายให้กับ พื้นที่ ห้องจัดแสดงในแกลเลอรี ศิลปินนำ

ประติมากรรมกระดาษ (papier mâché) หนังสือพิมพ์ที่เหลือมาเย็บสลวยเพื่อปั้น ทั้งหมด มีจำนวน 365 ชิ้น เข้าไปจัดแสดงในพื้นที่หอ ศิลป์ ทั้งจัดวางเรียงบนพื้นและจัดวางบนผนัง สร้างเป็นชั้นติดผนังเพื่อวางผลงานเป็นชั้นๆ เรียง กันโดยประติมากรรมถ่ายทอดออกมาเป็นรูปคน นั่งขัดสมาธิคล้ายกับพระพุทธรูปแบบท้องถิ่น และสื่อถึงเรื่องของมนุษย์ในปัจจุบันที่คำนึงถึง ถึงแต่เรื่องการทำมาหากินซึ่งเป็นปัจจัยที่ เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและตัวเลขกับหลักคำ สอนเรื่องสมาธิอันเชื่อมโยงไปถึงเรื่องของจิตที่ บริสุทธิ์หลุดพ้นในคติของพระพุทธศาสนา (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 คามิน เลิศชัยประเสริฐ; นั่ง (เงิน) (2547-2549)

ที่มา: June Yap, 2013

7. อารยาราชบุรีจำเริญสุข “Coversation I, Coversation II และ Coversation III” (2548) แสดงในเทศกาลศิลปะนานาชาติเวนิส เปียนนาเล ครั้งที่ 51 (51st Venice Biennale) มีคุณลักษณะของสถานที่จัดแสดงภายในอาคาร คุณลักษณะของพื้นที่แนวตั้งบนผนัง (การฉายภาพบนผนัง) ลักษณะเด่นของผลงานเป็นผลงานวิดีโอ 3 ไฟล์ที่ฉายลงบนสองผนังที่มีประตูคั่นอยู่ตรงกลาง อารยานั่งอยู่ท่ามกลางศพ 6 ร่างที่วางเรียงกัน เป็นวงกลมคล้ายกับการตั้งวงสังฆมนา ฉายเรียงตามความยาวของผนัง เป็นภาพฉายตัวศิลปินท่ามกลางบรรยากาศสีขาวทั้งผนัง พื้นและ

เพดาน ผ้าคลุมศพ รวมถึงชุดที่ศิลปินสวมใส่ ซึ่งศิลปินเลือกแสดงผลงานวิดีโอ จัดวางในโบสถ์เก่า ถือได้ว่าศิลปินเลือกพื้นที่ได้เฉพาะเจาะจงกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งพื้นที่ของระเบียงใต้อาคาร โบสถ์มีหลุมฝังศพเก่าแก่ ตรงกับเนื้อหาเรื่องของศิลปินที่ต้องการนำเสนอในวิดีโอที่รายล้อมไปด้วยศพนอนเรียงกัน ผลงานชิ้นนี้สื่อความหมายความสัมพันธ์กับพื้นที่ได้ชัดเจนมาก เป็นผลงานที่เล่นกับความรู้สึกของผู้ชมได้เป็นอย่างมาก ทั้งการสร้างภาพในวิดีโอ จัดวาง เสียงที่ได้ยินดึงดูดให้ผู้ชมเข้าสู่ความวังเวง ชวนชวนลูก ตรงกับบรรยากาศของสถานที่จัดแสดงงาน (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 8 อารยา ราษฎร์จำเริญสุข; Conversation I, II, III (2548)
ที่มา: Sculpture Center, 2014.

8. ศาครินทร์ เครืออ่อน “Terraced Rice Fields Art Project” (2550) แสดงในเทศกาลศิลปะนานาชาติดอควิเมนต้า ครั้งที่ 12 (Documenta 12) ณ เมืองคาสเซิล (Kassel) ประเทศเยอรมนี มีคุณลักษณะของสถานที่จัดแสดงภายนอกอาคาร คุณลักษณะของพื้นที่แนวราบบนเนินดินที่แปลงเป็นนาข้าวขั้นบันได ลักษณะเด่นของผลงานเป็นการนำวัฒนธรรมการลงแขกทำนาไทยที่พึ่งพาอาศัยกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้คนในสังคมผ่านกิจกรรมทางศิลปะที่อ้างอิงไปถึงระบบการเกษตรแบบธรรมชาติของ

ไทย ผลงานชิ้นนี้เป็นงานที่ศิลปินที่สร้างงานศิลปะแบบเจาะจงพื้นที่ โดยเลือกส่วนภายนอกปราสาทซึ่งเป็นเนินดินขนาดใหญ่ที่เป็นเสมือนฐานรองรับตัวปราสาทศิลปินนำวัฒนธรรมการลงแขกทำนาไทยที่พึ่งพาอาศัยกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ศิลปินนำกระบวนการทำนาแบบไทยไปปลูกข้าวบนเนินดินแห่งนี้โดยได้รับความร่วมมือจากอาสาสมัครทั้งชาวไทย ชาวเยอรมัน และชาวต่างชาติที่เข้ามาช่วยให้กระบวนการทำนาได้ดำเนินควบคู่ไปกับเทศกาลศิลปะนานาชาติ (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 สาครินทร์ เครืออ่อน; Terraced Rice Fields Art Project (2550)
ที่มา: Public Delivery, 2007.

9. อริ ญ ชัย รุ่งแจ้ “Golden Teardrop” (2556) แสดงในศิลปะนานาชาติเวนิสเบียนนาเล่ (55th Venice Biennale) ครั้งที่ 55 ที่ประเทศอิตาลี มีคุณลักษณะของสถานที่จัดแสดงภายในอาคาร คุณลักษณะของพื้นที่แนวตั้งจัดวางห้อยลงมาจากเพดาน ลักษณะเด่นของผลงานเป็นการถอดรหัสรูปทรงและประวัติศาสตร์ของขนมทองหยอดมาเป็นประติมากรรมขนาดเล็กรูปหยดน้ำตาสีทองจำนวนมาก โดยจัดวางห้อยลงมาจากเพดาน ผลงานชุดนี้จัดวางเต็มพื้นที่ว่าง โดยการสร้าง

ความหมายให้กับพื้นที่ห้องจัดแสดงในแกลเลอรี ศิลปินได้ถอดรหัสรูปทรงและประวัติศาสตร์ของขนมทองหยอดมาเป็นประติมากรรมขนาดเล็กรูปหยดน้ำสีทองจำนวนมาก โดยจัดวางห้อยย้อยลงมาจากเพดานอย่างมีระเบียบ ศิลปินตั้งใจทำให้ผลงานเกิดมิติลวงเมื่อผู้ชมลอยห่างออกมาจะเห็นเป็นภาพรวมของทรงกลมที่มีขนาดใหญ่และด้วยผนังที่เป็นอิฐแดงเก่า การจัดแสงไฟต่าง ๆ ส่งผลให้ผลงานย้อนนึกถึงเรื่องในประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี (ภาพที่ 10)

ภาพที่ 10 อริญชัย รุ่งแจ้ง, Golden Teardrop (2556)

ที่มา: ภาณุ บุญพิพัฒนาพงศ์, นักเล่นแร่แปรธาตุแห่งวงการศิลปะ (1), 2560

10. ปานพรรณ ยอดมณี “คำทำนาย” (2558) แสดงในนิทรรศการศิลปะไทยร่วมสมัย “ไทยเนตร” หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร มีคุณลักษณะของสถานที่จัดแสดงภายในอาคาร คุณลักษณะของพื้นที่แนวราบบนพื้นและพื้นที่แนวตั้งบนผนัง ลักษณะเด่นของผลงานเป็นประติมากรรมจำลองสิ่งปลูกสร้างที่มีการเชื่อมสลวยทรวดโถมที่สัมพันธ์กับแนวคิดของศิลปิน

ผลงานชุดนี้จัดวางเต็มพื้นที่ว่างในห้องจัดแสดงงาน ศิลปินเปลี่ยนแปลงบรรยากาศบนพื้นที่เดิมให้มีความน่าตื่นตื้น ด้วยวัสดุที่สร้างจำลองสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะการทรวดโถม การพังทลาย การเสื่อมสลาย และความศรัทธาที่มาจากพุทธศาสนา จัดวางบนพื้นที่ทั้งบนพื้นและห้อยลงมาจากเพดาน และสร้างงานจิตรกรรมร่วมกับติ้วสดุบนผนังห้องอีกด้วย (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 ปานพรรณ ยอดมณี, คำทำนาย (2558)

ที่มา: สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, 2559

ฉะนั้น การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสถานที่และพื้นที่สำหรับจัดแสดงผลงานศิลปะจัดวาง: กรณีศึกษาผลงานของ 10 ศิลปินไทย ช่วงพุทธทศวรรษ 2530-2560 จึงสามารถสรุปได้ว่า คุณลักษณะของสถานที่และพื้นที่ต้องมีรูปแบบสอดคล้องกันกับการติดตั้งผลงานศิลปะจัดวางที่กำกับด้วยแนวความคิดของศิลปิน ซึ่งคุณลักษณะเด่นของผลงานศิลปะจัดวางคือการสร้างความหมายที่สัมพันธ์กันระหว่างวัตถุจัดแสดง รูปลักษณ์และความหมายของสถานที่และบริบทของขอบเขตพื้นที่ โดยผลงานศิลปะจัดวางสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ชมเข้ามา มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับพื้นที่ของผลงานศิลปะได้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

บทความนี้ เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสถานที่และพื้นที่สำหรับจัดแสดงผลงานศิลปะจัดวาง: กรณีศึกษาผลงานของ 10 ศิลปินไทย ช่วงพุทธทศวรรษ 2530-2560 ซึ่งมีขอบเขตในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากกรณีศึกษาของศิลปินไทยจำนวน 10 คนในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ จึงอาจไม่ครอบคลุมในหลายประเด็นของศิลปะจัดวาง ในกรณีนี้ ผู้วิจัยท่านอื่นสามารถต่อยอดเพื่อนำไปสู่ชุดความรู้ใหม่ที่จะพัฒนาวิชาการทางด้านศิลปกรรม รวมไปถึงการจัดการศิลปกรรมในสาขาต่าง ๆ ให้มีแนวทางที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร, และ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2541). *มหรรรมศิลปกรรมแห่งเอเชีย เอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 13 กรุงเทพมหานครพื้อมร 2541: ศิลปกรรมกลางแจ้ง จิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปะจัดวางในพื้นที่ โดย 78 ศิลปินร่วมสมัยไทย และ 8 ศิลปินจากเอเชีย-ยุโรป 8 ธันวาคม 2541-31 ธันวาคม 2542 ณ บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นนอก*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ชลุต นิมเสมอ. (2558). สัมผัสพระเกี่ยวกับชีวิตและศิลปะ. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ชนะ เลหาภัยกุล. (2546). *เส้น สี รูปทรง สังคมของการจัดวาง 40 ปี*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ภาณุ บุญพิพัฒนาพงศ์. (2560). *นักเล่นแร่แปรธาตุแห่งวงการศิลปะ (1)*. เข้าถึงได้จาก มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ : https://www.matichonweekly.com/art/article_54141.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2551). *สุจิบัตรการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 54*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- มานิต ศรีวานิชภูมิ, สุธี คุณาวิชยานนท์, และ อิง กาญจนะวณิชย์. (2544). *นิทรรศการประวัติศาสตร์และความทรงจำ จัดแสดง ณ หอศิลป์วิทยานิทรรศน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 15 สิงหาคม - 1 กันยายน 2544*. กรุงเทพฯ: หอศิลป์วิทยานิทรรศน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรรเสรีญ สันติธัญวงศ์. (2560). *ศิลปะในศตวรรษที่ 20*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. (2559). *ไทยเนตร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.
- สุธี คุณาวิชยานนท์. (2563). *Modern & contemporary art: the Western world & Thailand*. กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือตำราทฤษฎีศิลป์ ภาควิชาทฤษฎีศิลป์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุริยะ ฉายะเจริญ. (2561). สภาวะเหนือความจริงในศิลปะแนวจิตว่าง: กรณีศึกษานิทรรศการ “อันโดร เออร์ลิช: การเห็นและเชื่อ” ณ พิพิธภัณฑ์ศิลปะโมริ. *วารสารศิลปกรรมบูรพา*, 21(1-2), 165-186.
- Atkins, Robert. (2013). *ArtSpeak: A Guide to Contemporary Ideas, Movements, and Buzzwords, 1945 to the Present* (3rded.). New: Abbeville Press.
- Public Delivery. (2007). *THAI ARTIST FAILED MISERABLY, OR DID HE NOT? – SAKARIN KRUE-ON*. Retrieved June 28, 2019, from Public Delivery: <https://publicdelivery.org/sakarin-krue-on-terraced-rice-fields/>.
- QUEENSLAND ART GALLERY: GALLERY OF MODERN ART. (2019). *Lotus sound 1992*. Retrieved June 20, 2019, from The Queensland Art Gallery | Gallery of Modern Art: <http://collection.qagoma.qld.gov.au/qag/imu.php?request=display&port=45001&id=c674&flag=ecatalogue&offset=1&count=default&view=details#>.
- Sculpture Center. (2014, April 15). *Subjective Histories of Sculpture: Araya Rasdjarmrearnsook*. Retrieved June 27, 2019, from YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=o5VX6OAda3M&fbclid=IwAR3x3a1Uk80zz7Vgxj3wt6rMG5-UdKO5Masf5SlpoX8ZBlewUWgTdli67rc>.
- Yap, June. (2013). *Kamin Lertchaiprasert: Sitting (Money)*. Retrieved December 15, 2019, from Guggenheim: <https://www.guggenheim.org/artwork/31322>.

This document was created with the Win2PDF "print to PDF" printer available at
<http://www.win2pdf.com>

This version of Win2PDF 10 is for evaluation and non-commercial use only.

This page will not be added after purchasing Win2PDF.

<http://www.win2pdf.com/purchase/>